Eduskunta 19.9.2022
Tulevaisuusvaliokunta

Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntijalausunto/Tulevaisuusvaliokunta K 2/2022 vp Hallituksen vuosikertomus 2021

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa siitä, miten vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymistä mitataan ja arvioidaan ylivaalikautisesti.

TEM lausuu asiasta seuraavaa:

Vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymistä ei mitata tai arvioida kokonaisvaltaisesti vielä kovinkaan jäsentyneesti – ei ainakaan ylivaalikautisesti. Ilmiöalue on erittäin laaja ja sisältää keskenään osin ristiriitaisiakin elementtejä ja (politiikka)pyrkimyksiä, eikä alueelle vielä kaikin osin ole edes syntynyt vakiintuneita mittareita. Mittaamisessa ja vaikuttavuusarvioinnissa on paljon kehitettävää, ja työssä edetään todennäköisesti eritahtisesti ja lukuisten toimijoiden edistämänä.

Suomen kestävän kasvun ohjelman valmistelun yhteydessä komissio edellytti työn alkuvaiheessa jäsenmailta monitahoista tarkastelua osakokonaisuuksien vaikuttavuudesta. Vihreän siirtymän osakokonaisuuden valmistelun yhteydessä tehtiin laskelmia mm. päästövähemäpotentiaalista, työllisyysvaikutuksista ja julkisen rahoituksen vipuvaikutuksesta yksityisten investointien käyntiin saattamisessa. Koska ohjelma jatkuu vuoteen 2026, tarkastelu olisi yltänyt yli vaalikauden. Valmistelun edetessä mittareita kuitenkin yksinkertaistettiin ja lopulta ohjelman toteutumisen keskeisenä kriteerinä on toteutuneiden hankkeiden lukumäärä, mikä ei enää anna laajempaa kuvaa vihreän siirtymän edistymisestä.

Liikenne- ja viestintäministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtiovarainministeriö ja ympäristöministeriö laativat keväällä 2022 kehysriiheen alustavia vihreän siirtymän investointien vaikutusarvioita. Arvioinnissa näkökulmia olivat

- Suorat päästövähennysvaikutukset ja –potentiaali
- Vipuvaikutukset (sisältää yksityisen ja julkisen rahoituksen)
- Välilliset vaikutukset, kuten kiertotalouden edistäminen ja hiilikädenjälki
- DNSH –periaate (ei merkittävää haittaa ilmasto- ja ympäristötavoitteille)
- Mahdolliset työllisyysvaikutukset.
- Yritysten tarjoamien ratkaisujen globaali päästövähennyspotentiaali käyttäjälle (hiilikädenjälki)

Arviointi toteutettiin nopeassa aikataulussa, eikä siinä kaikilta osin ollut käytettävissä valmiita mittareita tai niissä tarvittavaa dataa, joten arviossa voitiin tuoda esiin vain alustavia lukuja.

Yleisemmin voinee sanoa, että vihreälle siirtymälle ei vielä ole olemassa yhteisesti sovittuja yksiselitteisiä mittareita. Kasvihuonepäästöt on konkreettinen ja helposti todennettava mittari, mutta esimerkiksi kattavaa luonnon monimuotoisuutta todentavaa mittaria ei ole käytettävissä.

Vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymisen kokonaisuutta on vaikea hahmottaa ja hallita, mikä korostaa ylätason koordinaation ja tiiviin vuorovaikutuksen merkitystä jatkossa. Haluammeko mittaamisessa painottaa ennen kaikkea vihreän siirtymän ympäristöllisiä, taloudellisia vai kenties sosiaalisia vaikutuksia? Samoin on määrittelemättä, arvioimmeko vaikutuksia Suomessa vai sitä, mikä on suomalaisten yritysten tarjoamien vihreän siirtymän ratkaisujen vaikutus koko maailman mittakaavassa (hiilikädenjälki). Sekin on tärkeää, millä tarkkuustasolla sekä kuinka kattavasti ja konkreettisesti vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymistä halutaan tai on tarve mitata ja arvioida.

Näihin kysymyksiin on tärkeää hakea vastauksia päättäjiltä, jotta myös politiikkatoimet ja niiden seuranta voidaan rakentaa odotusten mukaisiksi.

Julkisen rahoituksen osalta vihreää siirtymää ja kestävää kasvua tukevaa rahoitusta ja sen käyttöä voidaan seurata. Käsitys rahoituksesta ja sen käyttökohteista tarkentuu ja täydentyy koko ajan. Panostusten mittaaminen etenee siten suhteellisen nopeasti.

Politiikkatoimien ja rahoituksen vaikuttavuuden osalta tilanne on paljon haastavampi. Vaikuttavuuden määrittämisen konkreettisuuden aste vaihtelee ilmiöalueittain, ja tietopohja on yhä vielä repaleinen: tarvitaan enemmän tutkimus- ja tilastotietoa, joka mahdollistaisi riittävän tarkan, monipuolisen ja kokonaisvaltaisen vaikuttavuusarvioinnin. Toki yksittäisiltä ilmiö- ja toimialueilta on jo olemassa luotettavaa seurantatietoa.

Kaiken kaikkiaan rahoituksen vaikuttavuuden mittaaminen ja seuranta edellyttävät useamman ministeriön pitkäjänteistä yhteistyötä (VM, TEM, YM, LVM, MMM) ja tiedonkeruu- ja analyysitoimintojen kehittämistä.

Rahoituksen suhteen asian konkretisointia on vauhdittanut TEM:n hallinnonalalla valmisteltu vihreän siirtymän rahoitusta ja kasvupolitiikkaa avaava työryhmäraportti, joka ilmestyi viime kesäkuussa. Raportti palvelee ministerien Saarikko, Kari ja Lintilä tammikuussa 2022 asettaman työryhmän työtä, jossa tarkoituksena on muodostaa laajempi näkemys vihreän siirtymän rahoituksesta. Tarkoituksena on laatia ehdotuksia rahoituksen keinoista siirtymän vauhdittamisessa taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla.

Työryhmä sai työlleen kesällä jatkoaikaa marraskuulle asti. Ryhmä pyrkii kiteyttämään viestinsä muutamaan avaintavoitteeseen, joiden toteutumisen seurannalle

määritellään mittarit/indikaattorit. Tästä määrittelytyöstä lienee hyötyä laajemminkin, kun jatkossa mitataan ja arvioidaan vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymistä, myös ylivaalikautisesti.

Yksi EU:n keskeisistä toimista vihreän siirtymän ja kestävän rahoituksen tueksi on kestävyyden luokittelujärjestelmä eli taksonomia. Taksonomia rajautuu tällä hetkellä vain kaikkein vihreimpiin taloudellisiin toimintoihin, ja sen keskeisenä mittarina ovat ensisijaisesti hiilidioksidipäästöt. Finanssiala lähestyy kestävää kasvua ja vihreää siirtymää kestävän rahoituksen keinoin eli rahoittamalla liiketoimintaa, jolla edistetään kestävän kehityksen tavoitteita. Finanssialan perspektiivistä taksonomia edustaa vihreintä luokitusta. Tämän rinnalla on tarve muidenkin kestävyystasojen luokittelulle, ja siksi pankit ovat rakentaneet myös omia vastuullisuus- ja kestävyysluokitteluja.

EU taksonomian lisäksi valmisteilla on kestävän rahoituksen ISO-standardi. Sen tavoitteena on edistää ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvien näkökohtien huomioonottamista sijoittamista koskevassa päätöksenteossa ja laajemmin rahoituksessa.

Jyrki Alkio
Johtava asiantuntija